

Konsten att mäta det omätbara

Projektet ”Konsten att mäta det omätbara: Om kvalitetsbedömning av konstnärlig kvalitet” initierades mot bakgrund av att kravet på konstnärlig kvalitet länge ansetts vara det viktigaste styrmedlet för offentlig finansiering av kulturproduktion, samtidigt som detta krav har varit det som har varit allra svårast att definiera.

Genom empiriska undersökningar via intervjuer genomförda i Stockholmsregionens olika kommunala kulturförvaltningar, på Stockholms Läns Landsting, på Kulturrådet samt med kulturproducenter som sökt offentliga medel undersöker projektet vilka olika kvalitetsförståelser som finns inom offentlig sektor och hur olika tjänstepersoner i praktiken gör denna bedömning. Det har framkommit att det finns stora skillnader till hur man bedömer vad konstnärlig kvalitet är, dels i relation till vem (till exempel kommunmedborgare, professionella konst- och kulturvetare och kulturproducenterna själva), dels i relation till den konstnärliga kvalitetsens syften (om konstnärlig kvalitet är kopplad till kulturens egenvärde eller förknippad med de instrumentella effekter den konstnärliga kvaliteten ger upphov till – exempelvis att främja demokratisering, mångfald, integration, god hälsa, internationella relationer och jämställdhet).

Projektet består av flera pågående delstudier.

Delstudie 1

Delstudien handlar om hur kulturförvaltningar hanterar motstridiga krav de ställs inför. Tidigare forskning har argumenterat för att allt fler sektorer i samhället påverkar varandra. Ett känt exempel är hur offentlig sektor har påverkats av kommersiella praktiker i det som benämns som New Public Management. Näringslivet har i sin tur påverkats av praktiker härstammande från det som traditionellt ålagts staten och civilsamhället. Ett stort kommersiellt företag har i regel idag anställda som arbetar med Corporate Social Responsibility och det är inte ovanligt att de organiserar kundklubbar som hämtat sin grund i föreningslivet. Slutligen har också civilsamhället och föreningslivet påverkats av kommersiella praktiker. Det är inte ovanligt att ideella organisationer arbetar med varumärkesbyggande, marknadsföringsarbete och PR-verksamhet enligt samma praktiker som varit legio i kommersiellt näringsliv.

Att organisationer utsätts för många och komplexa kravställningar är med andra ord en naturlig del av samtida organisationers verklighet. En intressant aspekt av denna utveckling är att de många kraven ibland strider mot varandra. När två logiker krockar med varandra uppstår en ofrånkomlig situation, nämligen att personer som arbetar i korselden av dessa krav alltid uppnår paradoxala resultat. Det som upplevs som en framgång enligt en logik blir samtidigt en motgång enligt en motsatt logik och vice versa.

Denna delstudie analyserar de olika logiker som framträder ur intervjumaterialet och studerar de olika strategier som tjänstepersoner använder för att hantera dessa motstridiga krav. En sådan strategi handlar om selektering, nämligen att vissa men inte alla krav på en kravlista uppfylls; en annan strategi handlar om anpassning eller en läpparnas bekännelse – en försäkran att vissa krav ska uppfyllas utan verklighetsgrund; ytterligare en annan strategi är att genom en outsourcing eller referenssystem överlåta bedömningen av konstnärlig kvalitet till en eller flera individer utanför organisationen; ytterligare en annan strategi kan beskrivas som

en hybridisering, där vissa element av en konstnärlig produktion ska uppfylla en viss typ av krav medan andra element i samma produktion ska uppfylla andra, motstridiga krav; slutligen finns de som arbetar med normkreativitet, där en individ eller organisation betar sig normlöst mot sin omgivning så till den grad att det inte längre ställs samma förväntningar på en sådan aktör som övriga. Ett exempel på det senare är en intervjuad clown som sa, apropå att ha clownutstyrsel på sig när man bryter mot normen: ”Det är så oförargligt då. Jag blir förlåten, för jag är liksom bara en dum clown. Och det är det som jag utnyttjar.”

Den tentativa slutsatsen är att intervjupersonerna gemensamt förhåller sig till konstnärlig kvalitet som ett plastiskt eller flytande begrepp, öppet för många samtidiga (och ibland motstridiga) kvalitetsförståelser. Genom att skapa en begreppsapparat för hur olika aktörer ser på konstnärlig kvalitet och vilka strategier de har för att hantera motstridiga krav bidrar studien förhoppningsvis till att se fördelarna med att inte låta det konstnärliga kvalitetsbegreppet begränsas till en snäv definition. Förhoppningsvis kan också tjänstepersoner som ställs inför motstridiga krav också se att omöjligheten i att uppfylla dessa krav inte vilar på individuella misslyckanden, utan är ett resultat av att organisationen utsätts för just motstridiga krav från många olika håll i samhället.

Delstudie 2

I det andra delprojektet undersöks hur motstridiga institutionella krav påverkar styrningen och dess effekter på olika nivåer inom offentlig kulturförvaltning i Sverige. I intervjuer med företrädare från myndigheter och kulturförvaltningar inom landsting och kommuner kartläggs ett sökande efter ändamålsenliga former för styrning som kan inordnas i vertikala och horisontella dimensioner där politiken befinner sig högst upp i den vertikala kedjan och medborgaren ytterst i det horisontella ledet. Det vertikala ledet präglas av en ekonomisk rationalitet medan det horisontella ledet – verksamhetens processer, aktiviteter och projekt – är starkare underställda en värderationalitet med kvalitet som ledstjärna. Styrningens dilemma handlar på ett övergripande plan om att balansera mellan de två logikerna. Projektet undersöker frågeställningar som varför olika styrningsinitiativ uppkommer, hur konstnärlig kvalitet bestäms och hur kvalitetsförståelser ser ut. Tentativa resultat visar att kvalitetsuppföljande styrningsinitiativ ofta är självpåtagna snarare än efterfrågade ”uppifrån”. När exempelvis frågan om varför ökad mätbarhet eftersträvas inte har ett tydligt enhetligt svar riskerar styrningens effekter också att bli otydliga. I linje med tidigare forskning kan konstnärlig kvalitet, något förenklat, sägas definieras med hänvisning till kunskap och utbildningsnivå hos tongivande konstnärer, recensenter, kritiker och andra externa bedömare med legitimitet inom fältet i fråga. Gemensamma nämnare i fältöverskridande kvalitetsförståelser kan dock skönjas och klassificeras som autonoma, instrumentella och etiska.

Delstudie 3

Ett tredje delprojekt kommer att undersöka relationen mellan konstnärlig kvalitet och konstnärlig metod. Genom ett samarbete med förlaget Art & Theory med delfinansiering från Art Initiative vid Handelshögskolan i Stockholm kommer en antologi att skrivas med bekräftade kapitelförfattare som till exempel professor Pierre Guillet de Monthoux, konsthallschef Maria Lind och docent Emma Stenström.

Linda Portnoff och Erik Wikberg i november 2016